

ΜΙΑ ΔΑΡΒΙΝΙΚΗ ΑΡΙΣΤΕΡΑ, ΤΟΥ ΠΙΤΕΡ ΣΙΝΓΚΕΡ (του Λεωνίδα Μανιάτη)

Ο Πίτερ Σίνγκερ είναι Αυστραλός φιλόσοφος, καθηγητής Εφαρμοσμένης Ηθικής στο Πανεπιστήμιο του Πρίνστον. Θεωρείται ένας από τους σύγχρονους διανοητές με τη μεγαλύτερη επιρροή στον κόσμο. Γεννήθηκε το 1946 στη Μελβούρνη.

Έξω από του ακαδημαϊκούς κύκλους, ο Σίνγκερ είναι περισσότερο γνωστός για το βιβλίο του *Animal Liberation*, το οποίο ευρέως θεωρείται θεμέλιος λίθος για το *Κίνημα της Απελευθέρωσης των Ζώων* (αν και δεν συμφωνούν με αυτή την άποψη όλα τα μέλη του κινήματος).

Η βασική του θέση είναι ο *κοινωνικός ωφελιμισμός*, πιστεύει δηλαδή ότι ηθικό κριτήριο μιας συμπεριφοράς είναι το κατά πόσο αυτή αποφέρει το μεγαλύτερο δυνατό καλό για το μεγαλύτερο δυνατό πλήθος. Δεδομένης της συγγένειας και της συνέχειας μεταξύ ζώων και ανθρώπων, ο Σίνγκερ διατείνεται ότι δεν υπάρχει δικαιολογία να μην επεκταθεί η αρχή αυτή και για τα άλλα ζώα, πέρα από τον άνθρωπο.

Χρησιμοποίησε και διάδωσε ευρέως την έννοια "*speciesism*" (στα ελληνικά αναφέρεται ως «σπισισμός»), για να περιγράψει την πρακτική των διακρίσεων υπέρ του ανθρώπου και εις βάρος των άλλων ζώων.

Μαζί με τη φιλόσοφο Πάολα Καβαλιέρι ίδρυσε το 1993 το Πρόγραμμα Ανθρωποειδών Πιθήκων, υποστηρίζοντας ότι το δικαίωμα στη ζωή, την ελευθερία και τον μη βασανισμό πρέπει να

επεκταθεί σε όλα τα μέλη της βιολογικής οικογένειας των ανθρωπιδών.

Πάντως κάποιες θέσεις του έχουν προκαλέσει κατά καιρούς έντονες διαμάχες, ιδιαίτερα η θέση του ότι οι γονείς έχουν δικαίωμα να κάνουν ευθανασία σε ένα ανάπηρο βρέφος.

Βασικά βιβλία:

Animal Liberation (1975)

Practical Ethics (1979)

Περιληπτική παρουσίαση του βιβλίου του Πίτερ Σίνγκερ «Μια δαρβινική αριστερά – Πολιτική, εξέλιξη και συνεργασία»

Εκδότης: Σύναλμα, 1998

Μεταφραστής: Σφενδουράκης, Σπύρος

Τίτλος πρωτοτύπου: *A Darwinian Left: Politics, Evolution and Cooperation*

Σελ.: 92

Το βιβλίο γράφτηκε το 1998, λίγο μετά την πτώση του Τείχους, σε εποχή ιδεολογικής κυριαρχίας του νεοφιλελευθερισμού. Ο στόχος του βιβλίου είναι διπλός: Να αντικρούσει το νεοφιλελευθερισμό και να προτείνει μια νέα θεωρία για την αριστερά.

Ο Μαρξ, ο Ρουσσώ και πολλοί άλλοι ουτοπιστές φιλόσοφοι, αποδείχτηκε ότι έκαναν λάθος, λέει ο Σίνγκερ. Ο αναρχικός Μπακούνιν είχε περισσότερο δίκιο, όταν μιλούσε για τη φύση του ανθρώπου να ρέπει προς την εξουσία, παρά ο Μαρξ, που πίστευε ότι η αλλαγή του κοινωνικού συστήματος θα βελτιώσει ριζικά την ανθρώπινη φύση. Αποδείχτηκε ότι δεν αρκεί να αλλάξουμε τις κοινωνικές σχέσεις για να αλλάξει η φύση του ανθρώπου. Ακόμη και σε εξισωτικές κοινωνίες υπάρχει διαφθορά, αγώνας για εξουσία, έγκλημα και πόλεμος.

Αντίθετα, ο νεοφιλελευθερισμός μοιάζει να διαθέτει ένα ισχυρό

επιχείρημα, όταν λέει ότι η φύση του ανθρώπου είναι ανταγωνιστική και εγωιστική. Η αριστερά, μετά την πτώση του Τείχους και την παγκοσμιοποίηση, εγκατέλειψε την ιδέα της κοινωνικής ιδιοκτησίας των μέσων παραγωγής. Τι παραμένει λοιπόν για την αριστερά;

Σύμφωνα με τον Σίνγκερ:

- Αριστερά είναι η υπεράσπιση των αδυνάτων, των καταπιεσμένων.
- Αριστερά είναι η επιδίωξη του οφέλους για τους πολλούς και όχι για τους λίγους (προτείνει όμως την αντικατάσταση του εξισωτισμού με τον κοινωνικό ωφελιμισμό).
- Αριστερά είναι να θέλεις να κάνεις κάτι για να αλλάξεις τα κακώς κείμενα.
- Προτείνει αντικατάσταση του *Μαρξ* από τον *Δαρβίνο*. Πώς;

Ξεκαθαρίζει αμέσως ότι δεν μπορούν να προκύψουν λογικά ηθικές αρχές από την επιστήμη (αυτό το λογικό σφάλμα λέγεται *φυσιοκρατικό σφάλμα*). Στην πραγματικότητα από τη φύση μας έχουμε αντίθετα ένστικτα. πχ. επιθετικότητα προς τους ξένους αλλά και αλτρουισμό και αυτοθυσία. Αυτό δεν συνεπάγεται ότι είναι καλό να είσαι επιθετικός ούτε όμως να είσαι αλτρουιστής. Η επιστημονική θεωρία της εξέλιξης δεν μπορεί να μας κατευθύνει ηθικά, οι ηθικές αποφάσεις είναι δικές μας, λέει. Η επιστήμη όμως μπορεί:

- Να απομυθοποιήσει διάφορες θεωρίες (πχ την πρωτεύουσα θέση του ανθρώπου απέναντί στα ζώα, κάποιες μορφές θρησκείας κλπ)
- Να κατευθύνει τις δικές μας θεωρίες ως προς τη φύση του ανθρώπου.

Παραθέτει την παραβολή του ξυλουργού. Ο καλός τεχνίτης, όταν θέλει να σκαλίσει ένα κομμάτι ξύλο θα πάρει πρώτα το ξύλο, θα βρει τα νερά του και ύστερα μόνο θα εφαρμόσει επάνω του το σχέδιο που έχει στο μυαλό του. Έτσι πρέπει να γίνεται και με

τις προτάσεις για νέες μορφές κοινωνικής οργάνωσης. Πρέπει να λαμβάνουμε υπόψη μας σοβαρά τη φύση του ανθρώπου και όχι απλώς να προσπαθούμε να εφαρμόσουμε διάφορα ιδεατά θεωρητικά σχήματα.

Οπωσδήποτε, η αριστερά στην πλειοψηφία της εξακολουθεί να παραμένει ταγμένη υπέρ της καλής φύσης του ανθρώπου και της άδικης κοινωνίας, που δημιουργεί τους εγκληματίες. Για το λόγο αυτό, η Κοινωνιοβιολογία υπήρξε κόκκινο πανί για τους αριστερούς αλλά και για θεωρητικούς του οικολογικού κινήματος όπως ο Μπούκτσιν.

Η Κοινωνιοβιολογία υποθέτει ότι υπάρχουν σχετικά σταθερές πτυχές στην ανθρώπινη φύση. Η Κοινωνιοβιολογία γίνεται επικίνδυνη, μόνο εάν δεν λαμβάνουμε υπόψη μας το φυσιοκρατικό σφάλμα. Εάν δηλαδή προσπαθούμε να εξάγουμε ηθικά συμπεράσματα από τα εξελικτικά δεδομένα.

Ο Σίνγκερ κάνει στη συνέχεια μια προσπάθεια κατάταξης της συμπεριφοράς σε 3 κατηγορίες.

α) Συμπεριφορές που ποικίλουν ανά κοινωνία και εποχή: παραγωγή τροφής, οικονομικές δομές, θρησκευτικές πρακτικές, μορφές διακυβέρνησης.

β) Συμπεριφορές με μικρή ποικιλότητα ανά κοινωνία και εποχή: σεξουαλικές σχέσεις, εθνική ταυτότητα και ρατσισμός για τον «ξένο».

γ) Συμπεριφορές αμετάβλητες ανά κοινωνία και εποχή: Είμαστε κοινωνικά όντα, ενδιαφερόμαστε για τους συγγενείς μας, δημιουργούμε σχέσεις συνεργασίας και αναγνωρίζουμε τις αμοιβαίες υποχρεώσεις, διαχρονική ύπαρξη ιεραρχίας, διαφορετικοί ρόλοι των φύλων.

Αντιπαραβολή με το νεοφιλελευθερισμό

Ο νεοφιλελευθερισμός επικαλείται τη φυσική τάση του ανθρώπου να επιδιώκει το προσωπικό του συμφέρον, κάτι που οδηγεί αναπόφευκτα, υποτίθεται, στον οικονομικό ανταγωνισμό.

Η αριστερά θα πρέπει να αντιπαρατάξει ότι το συμφέρον δεν ταυτίζεται για τους ανθρώπους με τον πλούτο αλλά με την ευτυχισμένη, γεμάτη νόημα ζωή, ότι ο άνθρωπος θέλει να είναι επιθυμητός, χρήσιμος ή να ανήκει σε μια κοινότητα. Όλα αυτά μπορούν να προκύψουν από τη συνεργασία μόνο και όχι τον ανταγωνισμό.

Το δίλημμα του κρατουμένου

Το δίλημμα του κρατουμένου δείχνει ότι η στενή επιδίωξη του προσωπικού συμφέροντος μπορεί να μας βλάπτει, ενώ αντίθετα η συνεργασία να μας ωφελεί. Για να υπάρχουν κοινωνίες όμως όπου η ανταπόδοση λειτουργεί, πρέπει να έχουν ανθρώπινο μέγεθος, να επιτρέπουν δηλαδή την ύπαρξη σταθερών προσωπικών σχέσεων. Επίσης οι κοινωνίες πρέπει να είναι σχετικά εξισωτικές, διότι από ένα σημείο διαφοράς ισχύος και πέρα, οι ισχυροί παύουν πλέον να ενδιαφέρονται για τους αδυνάτους.

Υπάρχει γνήσιος αλτρουϊσμός;

Ένα παλαιό ερώτημα που παραδοσιακά αδυνατούσε να απαντήσει ο δαρβινισμός ήταν το εξής: Πως είναι δυνατόν να συνεχίζουν να υπάρχουν αλτρουιστές; Εφόσον θυσιάζονται πιο συχνά για το κοινό καλό, θα αφήνουν λιγότερους απογόνους. Άρα τα γονίδια του αλτρουϊσμού θα έπρεπε να είχαν εξαλειφθεί στην πορεία της εξέλιξης.

Η απάντηση είναι η εξής: επειδή η κοινωνία συνολικά ωφελείται από την αυτοθυσία ορισμένων ανθρώπων, δίνει τέτοια οφέλη και τιμές στα αλτρουιστικά άτομα, που αντισταθμίζουν τις ζημιές. Η αριστερά επομένως πρέπει να προωθεί αντικίνητρα, για παράδειγμα στους επιδεικτικούς καταναλωτές και κίνητρα για τους αλτρουιστές.

Αυτοσυνείδηση

Η λογική μπορεί να είναι παράγοντας αλλαγής της κοινωνίας. Θα μπορέσει η λογική μας να νικήσει άλλες φυσικές μας τάσεις και

να μας στρέψει στον αλτρουϊσμό;

Ο Σίνγκερ τελικά επικαλείται τη λογική μας, μας καλεί δηλαδή να κατανοήσουμε ότι η συνεργασία και όχι ο ανταγωνισμός προωθεί το κοινό συμφέρον όλων μας, εννοούμενο ως μια ευτυχισμένη, γεμάτη νόημα κοινωνική ζωή. Ελπίζει ότι η νηφάλια αυτή λογική θα μας καθοδηγήσει να προτιμήσουμε το ένστικτο της συνεργασίας από άλλα ένστικτα εξίσου ισχυρά μέσα μας, που όμως μας οδηγούν σε αμοιβαία καταστροφή.

Λεωνίδας Μανιάτης

Πηγή: Oikologos.gr – Ιστότοπος για το περιβάλλον και την οικολογία

10 Δεκεμβρίου 2010